

Peruspalvelukuntayhtymä

Selänne

Haapajärvi · Kärsämäki · Pyhäjärvi · Reisjärvi

Lastenneuvolassa annettavat rokotukset

Opaslehtinen vanhemmille

LUKIJALLE

Tässä opaslehtisessä on tietoa lastenneuvolassa annettavista rokotuksista, niiden turvallisuudesta ja mahdollisista haittavaikutuksista sekä rokotteilla ehkäistävistä taudeista. Opaslehtinen on tarkoitettu neuvolaikäisten lasten vanhemmille ja se on toteutettu toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena Karelia-ammattikorkeakoulussa.

Sisältö

Mitä hyötyä rokottamisesta on?	5
Voiko rokotuksesta tulla haittavaikutuksia?	6
Mikä on kansallinen rokotusohjelma?	7
Lasten rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet	8
Rokotusaikataulu	9
Millaisia tauteja rokotuksilla ehkäistään?	10
Kaikille lapsille annettavat rokotukset	10
Riskiryhmiin kuuluville lapsille annettavat rokotukset	13
Milloin lasta ei voi rokottaa?	15

MITÄ HYÖTYÄ ROKOTTAMISESTA ON?

Rokottaminen on tehokas keino ehkäistä vakavia tartuntatauteja ja niistä aiheutuvia jälkitauteja. Kansallisen rokotusohjelman avulla Suomessa on onnistuttu vähentämään ja hävittämään näistä sairauksista aiheutuvia vammautumisia ja kuolemia. Kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet ovat perheille maksuttomia. Rokotuksen antaa aina terveydenhuollon ammattilainen.

Rokotteessa olevat vaikuttavat aineet aktivoivat elimistön puolustusjärjestelmää ja saavat aikaan suojan eli immuniteetin rokotettavaa tautia vastaan. Vaikuttavan aineen lisäksi rokotteissa on apuaineita, jotka vaikuttavat esimerkiksi rokotteen koostumukseen, säilyvyyteen ja tehoon. Ennen myyntiluvan myöntämistä rokotteita testataan kliinisissä kokeissa. Korkean suojatehon lisäksi rokotteilta vaaditaan turvallisuutta.

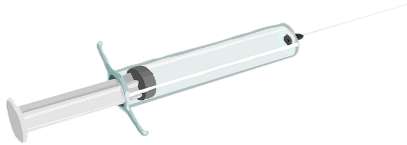
Rokottaminen tapahtuu useimmiten pistoksena neulalla mutta joitakin rokotteita on mahdollista antaa suun kautta liuoksena tai kapseleina. Käytössä on myös limakalvolle annettavia sumutteita. Kun rokotteen saanut henkilö myöhemmin joutuu kosketuksiin taudinaiheuttajan kanssa, elimistö pystyy puolustautumaan taudinaiheuttajaa vastaan eikä ihminen sairastu. Aina rokotus ei estä tartuntaa kokonaan, mutta sillä voidaan ehkäistä vakavimpia tautimuotoja.

Ennen lasten pääasiallinen kuolinsyy olivat infektiotaudit. Infektiotaudeista kuten poliosta aiheutui lapsille myös vakavia vammautumisia. Rokottamisella voidaan vähentää sairauksiin liittyvää inhimillistä kärsimystä ja lisätä terveyttä. Rokotus suojaa sekä rokotuksen ottajaa että hänen läheisiään. Laumasuojalla tarkoitetaan sitä, kun riittävän suuri osa väestöstä on rokotettu ja rokottamattomat saavat epäsuorasti suojaa muiden rokotuksista.

VOIKO ROKOTUKSESTA TULLA HAITTAVAIKUTUKSIA?

Haittavaikutuksia voi liittyä kaikkien lääkkeiden käyttöön. Rokotuksista aiheutuvat haittavaikutukset ovat useimmiten lieviä ja ohimeneviä. Niitä esiintyy vain pienellä osalla rokotetuista. Lieviä haittoja voidaan sietää, kun tiedetään rokotusten suojaavan jopa henkeä uhkaavilta taudeilta. Huomio kiinnittyy kuitenkin helposti rokotteista aiheutuviin haittavaikutuksiin, koska vakavat taudit itsessään ovat rokotusten ansiosta vähentyneet.

Pistokohdan ärtyminen on ohimenevä paikallisreaktio. Rokotuksen seurauksena pistokohda voi ärtyä, jolloin pistokohdassa esiintyy kipua, turvotusta ja kuumotusta. Toisinaan rokotuksesta voi aiheutua myös **kuumereaktio**, joka yleensä menee ohi parissa päivässä. Kuume nousee harvoin korkeaksi.

Allergiset reaktiot ovat mahdollisia ja vakavin niistä on **anafylaksia** eli äkillinen yliherkkyysoireyhtymä, joka ilmaantuu yleensä 15 minuutin kuluessa rokottamisesta. Tämän vuoksi rokotuksen jälkeen on hyvä odottaa hetki ennen kuin lähtee neuvolasta. Anafylaksian oireita ovat ihon voimakas kutina ja kihelmöinti sekä sykkeen nopeutuminen ja ihon punoitus. Vaikeissa tapauksissa esiintyy hengitysvaikeuksia suun, nenän ja nielun limakalvojen turpoamisen vuoksi. Vakavimmillaan anafylaksia aiheuttaa verenpaineen laskun ja tajunnantason heikentymisen. Anafylaksiaa lievempi allerginen reaktio on **yleistynyt ihoreaktio**, jossa iholla ilmenee laajalti punoitusta, kutinaa, turvotusta ja nokkosihottumaa.

Jotkin rokotteet sisältävät eläviä heikennettyjä taudinaiheuttajia ja niistä voi aiheutua rokotettavan taudin kaltaisia oireita. Esimerkiksi rotavirusrokotteesta voi aiheutua ilmavaivoja ja pulauttelua sekä kuumetta. Muutamalla prosentilla esiintyy myös ripulia. MPR-rokote, joka suojaaa tuhkarokolta, vihurirokolta ja sikotaudilta, voi aiheuttaa haittavaikutuksena esimerkiksi kuumetta, yskää, nuhaa ja rokkomaista ihottumaa. Rokotteista aiheutuvat reaktiot ovat kuitenkin lieviä verrattuna itse infektioitaudin aiheuttamiin oireisiin.

MIKÄ ON KANSALLINEN ROKOTUSOHJELMA?

Kansallisen rokotusohjelman tavoitteena on suojata suomalaiset mahdollisimman hyvin tarttuvia tauteja vastaan. Lapsen etu on kasvaa ja elää väestössä, jossa on hyvä rokotuskattavuus. Rokotuskattavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka suuri osa väestöstä on saanut rokotteen. Kun rokotuskattavuus on hyvä, varjelee laumasuoja perustautinsa vuoksi alttiita ja syystä tai toisesta rokottamattomia. Laumasuoja antaa suojan myös vastasyntyneille ja imeväisille. Suomessa rokotuskattavuus on edelleen hyvä, mutta paikoin esimerkiksi tuhkarokolta, vihurirokolta ja sikotaudilta suojaavan MPR-rokotteen kattavuus on liian matala.

Kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat rokotukset ovat vapaaehtoisia ja maksuttomia. Rokotusaikataulu on tarkkaan suunniteltu ja siinä on huomioitu esimerkiksi eri-ikäisten lasten riski sairastua rokotettavaan tautiin, lapsen immuunipuolustuksen kypsyys ja rokotteesta aiheutuvat mahdolliset haittavaikutukset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos vastaa rokotusohjelman kehittämisestä.

Seuraavilla sivuilla on esitelty lasten rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet ja rokotusaikataulu.

Lasten rokotusohjelmaan kuuluvat rokotteet

<u>Lyhenne</u>	<u>Rokote</u>
Rota	rotavirusrokote
DTaP-IPV-Hib	kurkkumätä (diphtheria = D)-, jäykkäkouristus (tetanus = T)-, soluton -rokote hinkuyskä (acellular pertussis = aP)-, polio (IPV)- ja Haemophilus influenzae tyyppi b (Hib) -rokote
DTaP-IPV	kurkkumätä (D)-, jäykkäkouristus (T)-, soluton hinkuyskä (aP)- ja polio (IPV) -rokote
Hib	Haemophilus influenzae tyyppi b (Hib) -rokote
MPR	tuhkarokko (morbilli = M)-, sikotauti (parotitis = P)- ja vihurirokko (rubella = R) -rokote
Influenssa	influenssarokote
PCV	pneumokokkikonjugaattirokote

Riskiryhmille

BCG	tuberkuloosirokote (Bacillus Calmette-Guerin)
PPV	pneumokokkipolysakkaridirokote
HAV	hepatiitti A -rokote
HBV	hepatiitti B -rokote
TBE	puutiaisaivotulehdusrokote
Influenssa	influenssarokote

Rokotusaikataulu

<u>Kohderyhmä</u>	<u>ikä</u>	<u>Rokote</u>
Kaikille	2 kk	rotarokote
	3 kk	DTaP-IPV-Hib, PCV, rotarokote
	5 kk	DTaP-IPV-Hib, PCV, rotarokote
	6–35 kk	Kausi-influenssa (vuosittain)
	12 kk	DTaP-IPV-Hib, PCV
	12–18 kk	MPR
	4 v	DTaP-IPV
	6 v	MPR
Riskiryhmille		BCG-, HBV-, HAV-, influenssa-, pneumokokki- ja putiiaisäivotulehdusrokote

VESIROKKOROKOTE

Ensimmäisen vesirokkorokoteannoksen saavat syksystä 2017 lähtien kaikki vesirokkoa sairastamattomat 1,5–11 -vuotiaat lapset.

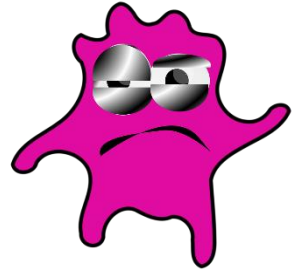
- Tehosteannos annetaan 6-vuotiaana neuvolassa, jos lapsi on ollut syyskuussa 2017 alle 6-vuotias.
- Tehosteannos annetaan 12-vuotiaana kouluterveydenhuollossa, jos lapsi on ollut syyskuussa 2017 6–11 -vuotias.

MILLAISIA TAUTEJA ROKOTUKSILLA EHKÄISTÄÄN?

Kaikille lapsille annettavat rokotukset

DTaP-IPV-Hib -rokote eli viitosrokote

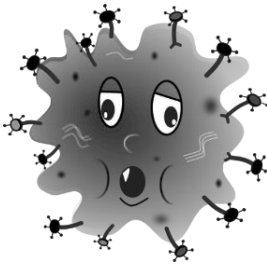
Kurkkumätä on historiamme vaarallisimpia tartuntatauteja. Suurin osa tautiin menehtyneistä oli lapsia ja Suomessa viimeisin epidemia oli 1950-luvulla. Kurkkumädän aiheuttaja on bakteerin erittämä myrky. Taudin oireita ovat kova kurkkukipu sekä kuume ja muut yleisoireet. Myöhemmin voi kehittyä vakavampia oireita kuten aivonkalvontulehdus, halvausoireet ja rytmihäiriöt. Tautiin sairastuneista kolme prosenttia menehtyy.

Jäykkäkouristus on myös bakteerin erittämän myrky aiheuttama tauti. Se ei tartu ihmisestä toiseen. Jäykkäkouristustartunnan voi saada esimerkiksi maaperästä liikkeeseen haavaan tai eläimen puremasta. Oireena ovat kivuliaat lihaskouristukset, jotka alkavat niskasta ja kaulalta leviten muihin vartalon lihaksiin. Lämpimissä kehityksissä tautiin kuolee vuosittain miljoona ihmistä.

Hinkuyskä on bakteerin aiheuttama tauti, jonka oireena on voimakas puuskittainen yskä. Pienillä lapsilla sisäänhengitys voi yskänkohtausten yhteydessä vinkua eli hinkua. Pienille lapsille tauti on hengenvaarallinen. Suomessa hinkuyskää esiintyy edelleen mutta varsin vähän. Eniten hinkuyskää esiintyy alle kolmen kuukauden ikäisillä ja rokottamattomilla tai osittain rokotetuilla vauvoilla. Rokotteen antama suoja on lyhytaikainen, joten tautia esiintyy myös kouluikäisillä ja aikuisilla.

Polio on virustauti, joka voi pahimmillaan aiheuttaa nopeasti kehittyviä halvausoireita. Osa paranee ennalleen mutta halvausoireet voivat jäädä myös pysyviksi. Muita oireita voivat olla kuume, kurkkukipu ja huonovointisuus sekä hengitysvaikeudet. Polio saattaa aiheuttaa myöhäisoreita vielä vuosia taudin sairastamisen jälkeenkin.

Hib-tauteiksi kutsutaan Haemophilus influenzae -bakteerin aiheuttamia tauteja. Hib-tauteja ovat esimerkiksi aivokalvontulehdus ja kurkkukannentulehdus, verenmyrkytys, nivel- ja luutulehdus sekä keuhkokuume. Erityisen alttiita näille taudeille ovat pienet lapset.

Rotarokote

Rotavirus aiheuttaa rotavirusripulia, jonka oireita ovat korkea kuume, oksentelu ja vesiripuli. Maailmalla rotavirusripuliin kuolee vuosittain 600 000 lasta. Suomessa kuolemantapaukset ovat harvinaisia rokotteen ansiosta. Rotarokote ehkäisee vakavimpia tautimuotoja.

PCV- eli pneumokokkikonjugaattirokote

Pneumokokki-infektiot ovat bakteerin aiheuttamia tauteja. Pienet lapset ovat erityisen alttiita pneumokokin aiheuttamille taudeille ja pneumokokki-infektio voi lapsilla johtaa sairaalahoitoon. Pneumokokki aiheuttaa esimerkiksi aivokalvontulehdusta, keuhkokuumetta ja vakavia yleisinfektioita. Lapsille pneumokokki voi aiheuttaa myös korvatulehduksia. Pneumokokkirokotteen saavat osana rokotusohjelmaa kaikki 1.6.2010 jälkeen syntyneet lapset.

MPR-rokote

Tuhkarokko on erittäin tarttuva virustauti, jonka ensioireita ovat kuume, nenän vuotaminen ja silmien punoitus. Muutamien päivien kuluessa vartalolle ilmaantuu punaläiskäinen ihottuma. Tuhkarokko voi vahingoittaa keskushermostoa ja sen pelätyin komplikaatio on aivotulehdus. Kehityksissä tuhkarokko on edelleen merkittävä lasten kuolleisuuden aiheuttaja.

Sikotauti on viruksen aiheuttama sylkirauhasten tulehdus. Tauti saattaa olla vähäoireinen ja tavallisen nuhakuumeen kaltainen. Turvotus voi alkaa korvanalussylikirauhasesta ja levitä kohti alaleukaa. Lähes kolmasosalle sairastuneista kehittyy kuitenkin aivokalvontulehdus. Myös kivistulehdus on yleinen jälkitauti. Kivistulehdus voi johtaa lapsettomuuteen, jos tulehdus on molemmissa kiveksissä.

Vihurirokko on usein lieväoireinen infektio, jossa kasvoilta raajoihin ja vartalolle leviää punatäpläinen ihottuma. Ihottuma häviää muutamassa vuorokaudessa. Murrosikäisillä ja aikuisilla niveloireet ovat yleisiä taudin yhteydessä. Raskaudenaikainen infektio on vaarallinen sikiölle ja voi aiheuttaa vakavia sikiövaurioita.

Influenssarokote

Kausi-influenssa on A tai B -viruksen aiheuttama hengitystieinfektio, jota esiintyy talvikaudella. Epidemian huippu ajoittuu yleensä tammi–helmikuulle. Influenssa A -virusta esiintyy eläinkunnassa ja toisinaan virus siirtyy ihmisiin aiheuttaen maailmanlaajuisen epidemian, joka on kausi-influenssaa vakavampi. Influenssan oireita ovat äkillinen kova kuume, yskä, lihaskivut, päänsärky ja kurkkukipu. Lapsilla influenssaan voi liittyä myös vatsaoireita kuten oksentelua tai ripulia.

Vakavalle influenssalle ja sairaalahoidolle altistavia tekijöitä ovat perussairaudet ja alle kahden vuoden ikä. Influenssan tavallisin jälkitauti on korvatulehdus mutta myös keuhkokuume ja kurkunpääntulehdus ovat mahdollisia. Kausi-influenssarokote kuuluu kansalliseen rokotusohjelmaan 6–35 kuukauden ikäisille lapsille. Rokotteen saavat ilmaiseksi myös lapset, joiden terveydelle influenssaan sairastuminen on uhka heidän perussairautensa vuoksi.

Vesirokkorokote

Vesirokko tarttuu erittäin helposti, ja lähes kaikki lapset sairastavat sen, koska Suomessa ei aiemmin ole ollut yleistä rokitusta vesirokkoa vastaan. Vesirokon aiheuttaja on virus, joka kuuluu herpesviruksiin. Se jää elimistöön ja voi myöhemmin aiheuttaa vyöruusua. Vesirokon tunnistaa kutisevasta ihottumasta, jossa iholle ilmaantuu punoittavia paukamia. Tautiin liittyy usein yleisoireita kuten kuumetta, ruokahaluttomuutta ja väsymystä. Tauti paranee itsestään noin viikossa.

Alle kouluikäisillä vesirokko on yleensä melko lievä tauti mutta iän myötä taudin vakavuus nousee. Tavallisin komplikaatio on ihon tulehtuminen mutta vesirokon jälkitautina voi tulla myös korvatulehdus tai keuhkokuume. Harvinainen sairaalahoitoa vaativa jälkitauti on keskushermostotulehdus. Lapsilla voi vesirokon jälkeen ilmaantua myös pikkuaivotulehdus, joka ilmenee tasapainovaikeuksina. Tämä on kuitenkin vaaraton tila, joka paranee itsestään. Raskaudenaikainen infektio voi olla vaikea tauti ja vaatii aina lääkitystä. Alkuraskaudessa saatu vesirokko myös lisää keskenmenorisä ja voi aiheuttaa sikiölle epämuodostumia.

Riskiryhmiin kuuluville lapsille annettavat rokotukset

BCG- eli tuberkuloosirokote (Calmette-rokote)

Tuberkuloosi on bakteerin aiheuttama tauti, jonka yleisin muoto on keuhkotuberkuloosi. Keuhkoista bakteeri voi levitä verenkierron mukana muihinkin elimiin. Oireita ovat pitkäkestoinen yskä ja kuume sekä yleisoireet kuten väsymys, painonlasku ja ruokahaluttomuus. Lapsilla tuberkuloosi etenee herkästi vakavampiin tautimuotoihin aiheuttaen esimerkiksi aivokalvontulehdusta. Tuberkuloosirokotteen saavat osana rokotusohjelmaa alle 7-vuotiaat lapset, joilla on suurentunut riski saada tartunta.

HAV ja HBV -rokotteet (hepatiitti A ja hepatiitti B -rokotteet)

Hepatiitti A ja B ovat viruksen aiheuttamia maksatulehduksia. **Hepatiitti A** tarttuu ulosteiden välityksellä esimerkiksi saastuneesta ruuasta tai juomasta ja aiheuttaa akuutin maksatulehduksen. Akuutin hepatiitin oireita ovat huonovointisuus, vatsakivut, lämmönnousu ja ihon keltaisuus.

Hepatiitti B tarttuu veri- ja seksiteitse. Se voi tarttua äidistä lapseen synnytyksen yhteydessä. Hepatiitti B -infektio kroonistuu usein ja pitkäaikainen kantaja voi joutua vuosia kestävään lääkehoitoon. Krooninen hepatiitti on usein oireeton mutta hoitamattomana se voi johtaa maksakirroosiin ja maksasyöpään.

Hepatiittirokotteet saavat osana rokotusohjelmaa lapset, joiden perheissä on ruiskuumeiden käyttäjiä. Hepatiitti B -rokotteen saavat myös vastasyntyneet, joiden isä tai äiti on hepatiitti B -viruksen kantaja. Rokotetta suositellaan myös, mikäli toinen tai molemmat lapsen vanhemmista ovat kotoisin maasta, jossa hepatiitti B on yleinen.

TBE- eli puutiaisaivotulehdusrokote

Puutiaisaivotulehdus (puutiaisaivokuume) on viruksen aiheuttama tauti, joka leviää puutiaisen pureman välityksellä. Oireita ilmenee 10–30 prosentilla tartunnan saaneista. Ensioireita ovat kuumeilu ja huonovointisuus. Myöhemmin sairastunut saa varsinaisen aivotulehduksen, jonka oireita ovat kuume, päänsärky, niskajäykkyys, valonarkuus, pahoinvointi ja mahdolliset neurologiset oireet kuten halvausoireet ja tajunnanhäiriöt. Suurelle osalle sairastuneista jää pitkäaikaisia ja jopa pysyviä keskushermosto-oireita.

Puutiaisaivotulehdus on eri asia kuin borrelioosi, joka on puutiaisen yleisimmin leviättämä tauti. Puutiaisaivotulehdusrokotteesta käytetään toisinaan nimitystä punkkirokote, mutta rokote ei kuitenkaan estä punkkia tarttumasta eikä suojaa borreliosisilta. Rokote kuuluu rokotusohjelmaan kaikille kolme vuotta täyttäneille ahvenanmaalaisille sekä Simossa ja Paraisilla asuville.

MILLOIN LASTA EI VOI ROKOT- TAA?

Lasta ei tule rokottaa, jos

- lapsella on kuumeinen infektio tauti.
- lapsella on voimakas yliherkkyys jollekin rokotteeseen ainesosalle. (Kannanmunalle allergiset lapset voidaan kuitenkin useimmiten rokottaa normaalisti.)
- lapsi on saanut vakavan tai henkeä uhkaavan reaktion aiemmasta rokoteannoksesta.
- lapsella on neurologinen sairaus, joka on tutkimusvaiheessa.

Immuunipuutteisille lapsille ei anneta rokotteita, jotka sisältävät eläviä taudinaiheuttajia.

Rokottamista eivät estä

- lieväoireiset kuumeettomat infektio taudit kuten nuha tai korvatulehdus,
- infektio taudin itämis- ja toipilasvaihe,
- atooppiset sairaudet,
- krooniset sairaudet kuten diabetes ja sydän-, keuhko-, maksa-, tai munuaistaudit,
- puutteelliset tiedot rokotushistoriasta.

Jos sinulla on kysyttävää rokotusasioista, voit aina käännyä neuvolan terveydenhoitajan puoleen.

Tekijä:
Henna Lokkila
terveydenhoitajaopiskelija

Opaslehtinen on tehty tekijän opinnäytetyön
”Lastenneuvolassa annettavat rokotukset – opaslehtinen
neuvolaikäisten lasten vanhemmille” pohjalta.

Opaslehtisen kuvat ovat Pixabaysta.

Opinnäytetyö löytyy osoitteesta www.theseus.fi

2017